

JOSÉ PÍO BELTRÁN

Vicepresident del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC)

Mavi Corell

Ho porta gravat en el nom. Pío, el seu avi, va ser matemàtic i especialista en numismàtica i epigrafia. José, son pare, catedràtic de química inorgànica de la Universitat de València. Però el xiquet José Pío Beltrán (València, 1949), que va acabar dedicant-se a la biologia de plantes i actualment ocupa la vicepresidència del Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC), no va fer mai un herbari, ni va tenir un laboratori o va col·leccionar papallones. Beltrán assegura que son pare, un home progressista que va sobreviure amb penes i treballs en la universitat espanyola

«AQUEST SEGLE QUE VE SERÀ EL DE LA BIOLOGIA I EL QUE PASSARÀ ÉS TAN GROS QUE NO ENS PODREM DIR HUMANS FINS QUE NO SIGUEM CAPAÇOS DE SOCIALITZAR EL PROGRÉS DE LA CIÈNCIA»

fiques (CSIC), no va fer mai un herbari, ni va tenir un laboratori o va col·leccionar papallones. Beltrán assegura que son pare, un home progressista que va sobreviure amb penes i treballs en la universitat espanyola

Foto: entrevista: Miguel Lorenzo

del franquisme, no li va ensenyar els secrets de la química, només li va mostrar una forma de viure.

La inclinació de Beltrán per les plantes li va arribar tard, en fer la tesi doctoral, després d'uns primers tempteigs en agrònoms, d'estar a punt d'anar-se'n a Bilbao a començar enginyeria industrial i, per fi, estudiar química. Li costa recordar la seua infantesa, però acaba recordant que, de menut, li agradava quasi el mateix que ara: voltar-se d'una colla d'incondicionals –avui la seua dona i les seues dues filles–, caminar per la muntanya i confondre's amb l'entorn. Amb satisfacció recorda els ascensos a l'Aneto, o els viatges a peu al poble dels seus avis al sud de Javalambre, on s'escapa sempre que pot.

Carismàtic, en uns temps en què el carisma no és moda, Beltrán es reconeix com un home d'esquerres que posa tot el seu interès en la feina. Canvien els colors dels governs, però aquest caminant porta ja vint anys dedicat a la política científica. Amb el despatx a Madrid i el cor a la seua terra, José Pío Beltrán ha rebut la revista *MÈTODE* per parlar d'alguns centenars de coses que li preocupen, entre els llibres, quadres i records de l'*amagatall* de sa casa a València.

Fer carrera en la ciència és ara més complicat que quan va començar?

Quan vaig fer la tesi em vaig adonar que la diferència entre la ciència i altres processos de la cultura, com la literatura de Manuel Vicent o la pintura de l'Equip Crònica, era que en el seu cas no necessitaven més que d'ells mateixos per a posar-se a treballar. Al contrari, un científic experimental necessita infraestructures que són molt cares i unes connexions, perquè la ciència és internacional. Quan jo vaig començar no hi havia ni les unes ni les altres. En aquell moment, les possibilitats eren molt menors i n'érem pocs. Ara hi ha molta gent i les possibilitats són infinites. La carrera científica té un camí en què se sap el que s'ha de fer, però és molt cruel. Avui dia, a Espanya, és difícil abans dels 35 o 37 anys establir-se professionalment, i això és una barbaritat.

El dels Beltrán sembla un clan de científics.

Els meus germans es dediquen a camps científics totalment diferents del meu. Però el nostre pare no ens va condicionar mai cap a la ciència; ara, sí que ens va donar un exemple, una forma de viure. Cap de les meues dues filles no s'ha dedicat a la ciència. Tampoc no saben si treballaran en el sector públic o en el privat. D'una banda m'hauria agradat, però per una altra se sent un gran alleujament. No m'agrada que de pa-

res a fills se segueixca una línia contínua. La qüestió més important és que aprenguen a responsabilitzar-se en el treball, a tenir un esperit crític, a crear coses. Això és el que més transcendeix en la meua família.

Amb aquest esperit que diu vostè que hi havia en la seua família, com li va anar a son pare durant la dictadura?

A mon pare la guerra civil li havia agafat molt jove, quan encara estudiava. A nosaltres ens en va parlar poc. Però crec que va conservar la por de quan alguns dels seus professors van ser afusellats i molta gent més represaliada. Després, durant la dictadura, a ell i a altres professors els van cessar i els van amenaçar d'expulsar-los. S'empenyaven molt amb mon pare perquè ell sempre feia costat als estudiants. De la mateixa manera, no ens va dir mai "no us fiqueu en embolics". Jo vaig tenir prou activitat política a la universitat i només en alguna ocasió en què hi hi havia perill seriós vaig veure mon pare posar-se tens. Les històries que va veure mentre estudiava li van fer viure les coses amb calma. Va morir jove. Era un home progressista que va saber viure allò amb una certa dignitat.

La figura de son pare sembla determinant en la seua vida.

Sempre ha estat un exemple que em va orientar en els moments difícils. Gràcies a ell vaig tenir l'ocasió d'adonar-me de com era d'important per a un científic eixir fora del país. Quan ja estava apunt d'anar-me'n als EUA amb una beca postdoctoral, em cridaren uns amics de la Facultat de Biologia i em van dir que no fóra ximple, que em quedara a fer classes i en uns anys tindria una plaça fixa. Amb tot preparat per anar-me'n, em van assaltar els dubtes i vaig acudir a mon pare. "En aquell lloc on t'ofereixen una plaça de professor, hi ha algú que et puga ensenyar alguna cosa?", em va preguntar. Jo li vaig contestar que de la matèria que donaria classe, el que més en sabia era jo. Mon pare va callar, em va mirar i, amb una certa cara de menyspreu, em va dir: "I no creus que tens edat de continuar aprenent?" I me'n vaig anar als EUA. La meua carrera no hauria estat la mateixa si no me n'haguera anat. Cal ser valent i tenir la confiança que treballant durament s'arriba on un vol.

Però les coses no són ara tan fàcils.

Diuen que hem arribat a la saturació. Quan vaig tornar en els anys vuitanta, dèiem el mateix. Al meu pare, hi ha hagut un problema general d'acovardiment, encara que he de dir que el nostre país no ha tingut

«EN AQUEST LLOC ON T'OFEREIXEN UNA PLAÇA DE PROFESSOR, HI HA ALGÚ QUE ET PUGA ENSENYAR ALGUNA COSA?», EM VA PREGUNTAR MON PARE. JO LI VAIG CONTESTAR QUE DE LA MATÈRIA QUE DONARIA CLASSE, EL QUE MÉS EN SABIA ERA JO. MON PARE VA CALLAR, EM VA MIRAR I, AMB UNA CERTA CARA DE MENYSPREU, EM VA DIR. «I NO CREUS QUE TENS EDAT DE CONTINUAR APRENENT?»»

mai una generació tan brillant de joves científics. Jo vaig estar en la comissió del Programa Ramón y Cajal i, sincerament, no en va quedar fora ningú que clarament meresquera un d'aquells contractes. Ja m'agradaria que els pròxims 500 tingueren el mateix nivell que els anteriors 800.

Què opina de les reivindicacions de la Federació de Joves Investigadors, Becaris-Precaris?

Veig com un fracàs extraordinari dels becaris-precariis que hagen aconseguit que s'eliminen les beques postdoctorals del Ministeri de Ciència i Tecnologia. Quantes situacions hi ha en què una persona acaba la tesi i no pot anar-se'n a l'estranger, i ara ja no podem donar-los aquesta beca. Com es podia esperar, aquests diners no s'han reconvertit en altres possibilitats per als joves científics. Quant als predoctorals, pense que les 160.000 pessetes que reben són un sou acceptable. Tenen dret a assistència mèdica, però no crec que hagen de tenir un contracte laboral. Treballen ara? Sí i no. En realitat, estan en una etapa de formació i no crec que el sistema es pugui permetre donar-los els drets d'un treballador. No són treballadors com els altres, són estudiants de tercer cicle que no tenen horari de treball. Quan jo vaig fer la tesi no vaig saber el que era un diumenge. Sembla que els becaris acaben de descobrir que Espanya és un país terrible, que els tracta molt malament, però això passa en tot el món i sempre ha estat així.

Potser el pitjor és que el futur es presenta molt negre.

Això no és cert. Quan jo vaig tornar dels EUA no em van deixar ni tan sols contar els resultats de la meua investigació a l'Institut d'Agroquímica i Tecnologia dels Aliments, on jo havia fet la tesi. En la Facultat de Biologia em vaig haver de barallar amb el claustre per aconseguir els espais per a muntar el departament de bioquímica. Vaig haver de fer dotze hores de classe cada setmana de tres assignatures diferents i alhora organitzar el departament, enginyant-me-les per a aconseguir equipaments decents. Després em van suspendre dues oposicions. La competència era feroç. No ho teníem més fàcil. Però sempre vaig saber que qui persevera ho aconsegueix. Era molt dur i ara és molt dur. Crec que en aquest moment el que més espanta la gent és el currículum dels qui amb 35 anys es presenten a oposicions. És normal pensar que no s'aconseguirà mai una cosa així. Abans no hàviem de preocupar-nos per això. A mi no em sembla bé que el científic tarde tant a establir-se professionalment, perquè l'edat

daurada de l'investigador és la joventut. Repetesc que no pot ser que s'hi incorporen als quaranta anys, això és una bogeria.

Quan i per què va decidir treballar en política científica?

Ben bé no ho vaig decidir mai. Una altra vegada, torne a mon pare. En aquella època, a Espanya només hi havia dos o tres catedràtics de química inorgànica que no pertangueren a un grup politicoreligiós molt conservador, i un era mon pare. Es passava prou malament perquè, per raons ideològiques, li posaven difícil aconseguir diners per a treballar o que els seus deixebles progressaren. La CAICYT administrava els diners dedicats a la investigació i per a mi no era més que un club d'amics que se'ls repartien. Un dia em va cridar un responsable de la CAICYT sol·licitant la meua col·laboració. Jo li vaig dir que no m'interessava aquella cosa de lladres. "D'això es tracta, que deixes de ser-ho", em va contestar. Al final vaig acceptar. Jo tenia llavors trenta anys i ningú no em va explicar mai per què va sonar el telèfon en aquella ocasió. Em vaig trobar amb un grup de persones que volia aconseguir un finançament eficient de la ciència. D'una manera o una altra, en aquests últims vint anys he estat lligat a la política científica d'aquest país.

Però també he fet moltes coses més. Me'n vaig anar dos anys a Alemanya i em vaig tancar en un laboratori. Així és que no és una decisió. No cal estar-se en un lloc més de tres anys, i en el seu moment sempre he posat terra per mig.

Què fa un home progressista com vostè ocupant el càrrec de vicepresident del CSIC amb un govern del Partit Popular?

És sorprenent, però els uns i els altres sempre m'han cridat. A Espanya va haver-hi un tremend canvi amb els primers governs socialistes, encara que després va decaure. Vaig col·laborar a posar en marxa l'avaluació del personal investigador, cosa que a alguns no els va agradar. Si m'hagueres de catalogar, jo sóc un home d'esquerres, però ve el PP i em continuen buscant perquè les coses que he fet han estat d'assessorament tècnic. Curiosament, l'activitat més política és la que faig ara. Però igual com dic que es van fer grans coses en política científica amb els primers governs socialistes, ara no tinc la més mínima sensació de violència per fer coses diferents d'aquelles que jo pense que he de fer. Em sent molt còmode en el meu treball. Depenem del Ministeri de Ciència i Tecnologia. No és que estiga molt content amb la situació de la ciència i la tecnologia en aquest país avui dia. Desitjaria que hi

haguera majors inversions públiques per a donar resposta als reptes científics i tecnològics que tenim en un futur immediat, però com a CSIC pense que ho fem prou bé. A València, per exemple, tenim deu centres, set dels quals són mixtos amb les universitats. Ens hem ajuntat amb els millors de cada casa.

La divulgació científica continua sent la gran assignatura pendent de les institucions científiques.

«DE VERITAT CREUEN ELS VERDS EUROPEUS QUE ÉS UN GRAN ÈXIT PARALITZAR ELS CONREUS TRANSGÈNICS A EUROPA? NO M'ESTRANYARIA QUE A AQUESTS GRUPS ELS FINANCE, SENSE QUE ELLS HO SÀPIEN, LA INDÚSTRIA AMERICANA, A LA QUAL NO LI INTERESSA QUE AQUÍ TINGUEM AQUESTS AVENÇOS»

Treballem perquè la gent accedisca a informació científica veraç. Aquest segle que ve serà el de la biologia i el que passarà és tan gros que no ens podem dir humans fins que no siguem capaços de socialitzar el progrés de la ciència. Per exemple, la publicació de tres magnífics llibres de divulgació sobre el programa d'evolució humana d'Atapuerca era impensable fa pocs anys.

Creu que la gent està ben informada sobre els aliments transgènics?

El rebuig o l'acceptació no ha de ser genèric, cal fer-ho un per un, avaluant els riscos i els beneficis. La nostra forma de producció d'aliments no pot alimentar la població al ritme a què va creixent i ja m'agradaria dir que els transgènics ho resoldran. La seua tecnologia és encara molt rudimentària. Els transgènics podrien evitar la contaminació de l'actual producció d'aliments. En la discussió sobre els transgènics no anem per bon camí. Estem deixant que les coses segueixen la lògica del mercat capitalista. En les seues versions extremes, les empreses biotecnològiques

busquen el seu benefici i els grups ecologistes diuen que l'aliment transgènic és verí. Entre aquests dos col·lectius hi ha el científic, i la seua missió és donar informació.

Què opina de la moratòria europea als conreus de transgènics?

Als EUA no es pot investigar amb fons públics amb cèl·lules mare, però sí que pot fer-ho l'empresa privada. A Europa, que està en una situació de subordinació, entre el papa de Roma i el senyor Bush, no es pot experimentar en aquesta línia, si exceptuem a Gran Bretanya. Les empreses nord-americanes seran les que, finalment, desenvolupen aquestes investigacions i el malalt valencià haurà de comprar productes o tecnologies als EUA. De veritat creuen els verds europeus que és un gran èxit paralitzar els conreus transgènics a Europa? No m'estranyaria que a aquests grups els finance, sense que ells ho sàpien, la indústria americana, a la qual no li interessa que aquí tinguem aquests avenços. Així, d'ací a deu anys estarem ben endarrerits i dependrem d'ells. És un joc molt brut, on jo no negue que molts ecologistes tinguen bona intenció, però un joc polític al cap i a la fi. D'altra banda, la gent, quan va a un mercat de productes ecològics, ha de saber que una poma amb microtoxines cancerígenes perquè no ha estat tractada pot ser pitjor que roïna, encara que siga "natural". El que ocorre amb els productes transgènics que han eixit al mercat és que tenen poca defensa. Al consumidor no el beneficia que la soja que compra siga resistent a una plaga, però que a ningú se li acudisca dir als diabètics que no es punxen insulina transgènica. Els transgènics s'obriran camí quan signifiquen un avantatge per al consumidor i no crec que les multinacionals tinguen èxit si només aporten avantatges per a l'agricultor i per a elles mateixes.

A més de llegir llibres de divulgació científica, a vostè què és el que li agrada?

Una passió molt gran és la meua família, la meua relació amb les meues filles, suggerir-los pistes, veure com van creixent. M'encanta la naturalesa, sóc un gran caminant. I conèixer gent nova. Li done moltes voltes a la condició humana. M'interessa tot el que passa al voltant. Una preocupació és el meu territori, el País Valencià. M'agradaria que aquí fóra més important la cultura i la ciència que els gratacles, els camps de golf i el turisme, encara que entenc que aquestes activitats contribueixen al desenvolupament. Però estem agredint el medi ambient, i em preocupa com viuran els valencians del futur. ©

